

Zaufanie społeczne

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2015 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

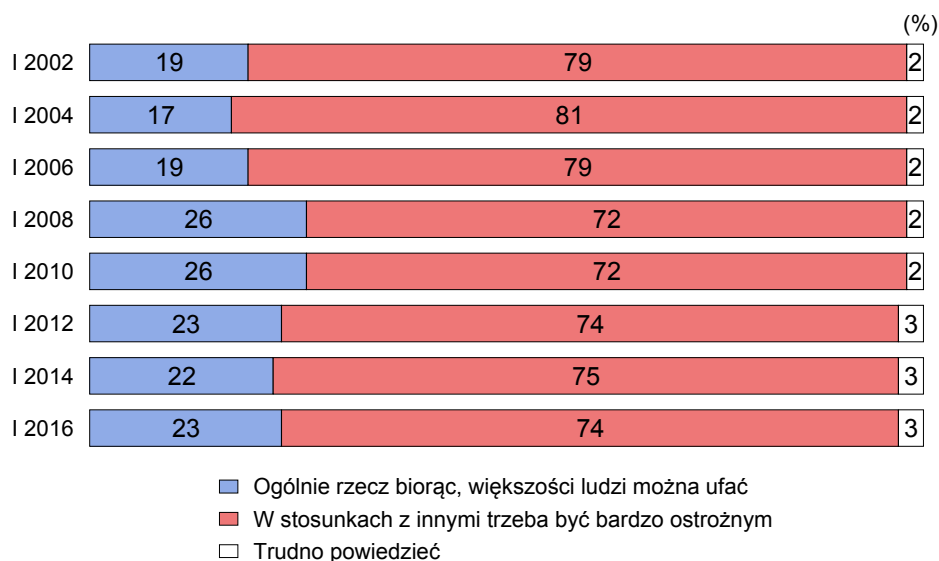
Już od ponad dziesięciu lat monitorujemy, jak kształtuje się poziom zaufania wśród Polaków. Zaufanie społeczne badamy w trzech aspektach. Po pierwsze, sprawdzamy, czy Polacy generalnie ufają innym, nieznanym, oraz czy doceniają rolę zaufania w biznesie. Po drugie, pytamy, czy darzą zaufaniem osoby z najbliższego otoczenia, te, z którymi na co dzień budują wzajemne relacje. Po trzecie zaś, monitorujemy, jak kształtuje się zaufanie w sferze publicznej – czy Polacy mają zaufanie do instytucji i organizacji.

UOGÓLNIONE ZAUFANIE SPOŁECZNE

Z deklaracji badanych¹ wynika, że w relacjach społecznych są oni raczej nieufni. Niespełna jedna czwarta ankietowanych (23%) uważa, że większości ludzi można ufać, trzy czwarte zaś (74%) opowiada się za zachowaniem ostrożności w stosunkach z innymi ludźmi. W ciągu ostatnich czterech lat opinie na ten temat się nie zmieniły. Przekonanie, że większości ludzi można ufać, wyrażane jest natomiast nieznacznie rzadziej niż w latach 2008–2010, a trochę częściej niż w okresie 2002–2006.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (308) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 7–14 stycznia 2016 roku na liczącej 1063 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

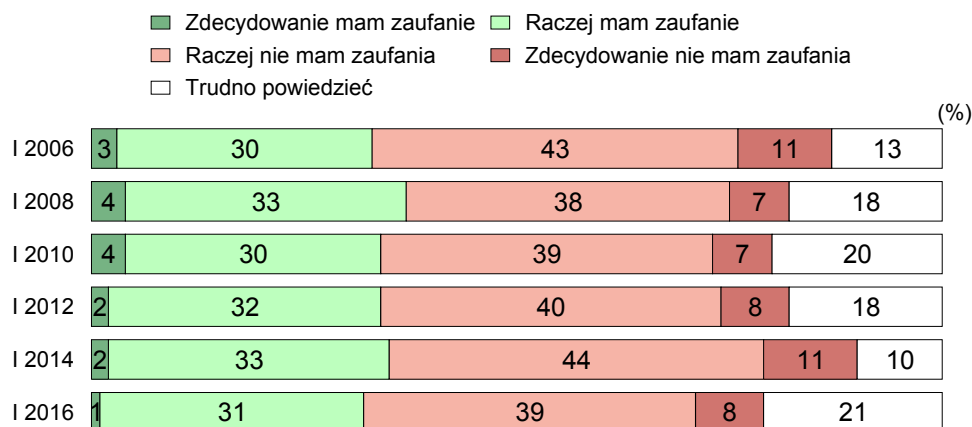
RYS. 1. KTÓRA Z DWÓCH OPINII DOTYCZĄCYCH ŻYCIA SPOŁECZNEGO W POLSCE
JEST BLIŻSZA PANA(I) POGLĄDOM?

Respondenci zapytani o nastawienie do nieznanym, z którymi stykają się w różnych sytuacjach, na ogół też wyrażają nieufność (47%). Co trzeci badany (32%) skłonny jest im ufać, przy czym z reguły jest to ograniczone zaufanie (31% ogółu udzieliło odpowiedzi: „raczej mam zaufanie”). Co piąty (21%) nie potrafił określić swojego stosunku do nieznanym. W porównaniu z poprzednim pomiarem (z roku 2014) zmalał odsetek ankietowanych deklarujących nieufność (z 55% do 47%) oraz nieznacznie odsetek tych, którzy deklarują zaufanie (z 35% do 32%), wzrósł natomiast odsetek osób niemających sprecyzowanego stanowiska w tej kwestii (z 10% do 21%). Patrząc z dłuższej perspektywy można zauważyć, że począwszy od 2006 roku mniej więcej jedna trzecia ankietowanych deklaruje, że ma zaufanie do nieznanym, z którymi styka się w różnych sytuacjach.

CBOS

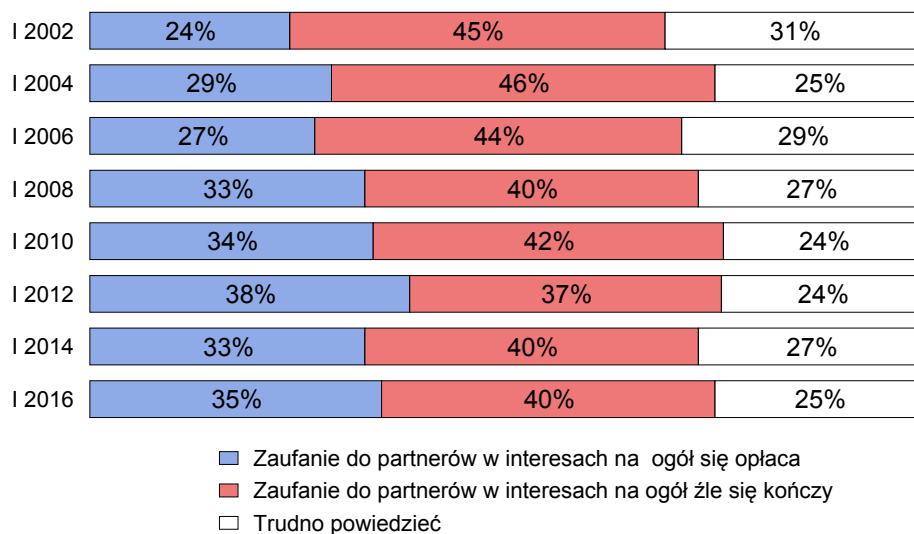
RYS. 2. CZY, OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC, MA PAN(I) ZAUFANIE CZY TEŻ NIE MA ZAUFANIA DO NIEZNAJOMYCH, Z KTÓRYMI STYKA SIĘ PAN(I) W RÓŻNYCH SYTUACJACH?

W relacjach biznesowych Polacy również częściej opowiadają się za zachowaniem ostrożności i zasadą ograniczonego zaufania. Ponad jedna trzecia ankietowanych (35%) uważa, że zaufanie w interesach na ogół się opłaca, a trochę większa grupa (40%) wyraża pogląd przeciwny. W ostatnich latach opinie na ten temat nie uległy znaczącym zmianom, natomiast począwszy od 2002 roku, od kiedy pytamy o tę kwestię, odnotowujemy znaczący wzrost odsetka respondentów doceniających rolę zaufania w biznesie.

CBOS

RYS. 3. KTÓRA Z DWÓCH OPINII DOTYCZĄCYCH ŻYCIA SPOŁECZNEGO W POLSCE JEST BLIŻSZA PANA(I) POGLĄDOM?

Na podstawie odpowiedzi na pytania o ogólne zaufanie do ludzi oraz o zaufanie do nieznanomych i partnerów w interesach utworzony został **syntetyczny indeks zaufania**, opisujący pewną zgeneralizowaną postawę w relacjach społecznych. Uwzględnia on odpowiednio przekodowane i zagregowane deklaracje dotyczące podzielanych przekonań w kwestii przyjmowania ufniej *versus* nieufnej postawy w relacjach społecznych. Indeks ten przyjmuje wartości od -3 (bardzo duża nieufność i ostrożność) do +3 (bardzo duże zaufanie i otwartość).

Tabela 1

Ogólny wskaźnik zaufania	
Wartości według 7-stopniowej skali od -3 do +3	Odsetki badanych
Bardzo duża nieufność, ostrożność (-3)	22
Średnia nieufność (-2)	15
Niewielka nieufność (-1)	26
Postawa ambiwalentna (0)	9
Niewielka ufność (+1)	15
Średnia ufność (+2)	5
Bardzo duża ufność, otwartość (+3)	8

Analizując wartości tego wskaźnika można zauważyć, że blisko dwie trzecie ankietowanych (63%) ma raczej nieufne podejście do ludzi, w tym ponad jedna piąta (22%) deklaruje nieufność we wszystkich trzech omawianych kwestiach. Postawę opartą na zaufaniu, wyrażającą się otwartością w relacjach społecznych, można przypisać nieco ponad jednej czwartej badanych (28%), przy czym postawa dużej otwartości, pozbawiona nieufności cechuje jedynie co trzynastego (8%).

Średnia wartość indeksu zaufania wynosi -0,72. Ujemny znak wskazuje, że w społeczeństwie polskim przeważa nieufność i brak otwartości nad stosunkiem otwartym i pełnym ufności. Warto zaznaczyć, że z sytuacją taką mamy do czynienia niezmiennie od dziesięciu lat. W całym tym okresie wskaźnik zaufania miał najniższą wartość w roku 2006, w kolejnych latach rejestrowaliśmy poprawę. W roku 2014 odnotowaliśmy pewien spadek zaufania w relacjach społecznych. W tym roku nastąpiła niewielka poprawa, natomiast obecna wartość indeksu wciąż kształtuje się na poziomie niższym niż w latach 2008–2012.

Tabela 2

Ogólny wskaźnik zaufania – według terminów badań						
Wartości według 7-stopniowej skali od -3 do +3	2006	2008	2010	2012	2014	2016
	odsetki badanych					
Bardzo duża nieufność, ostrożność (-3)	26	18	21	19	25	22
Średnia nieufność (-2)	15	13	13	15	14	15
Niewielka nieufność (-1)	27	29	28	29	25	26
Postawa ambiwalentna (0)	10	10	9	10	8	9
Niewielka ufność (+1)	13	18	16	16	16	15
Średnia ufność (+2)	4	6	5	3	4	5
Bardzo duża ufność, otwartość (+3)	5	6	8	9	8	8
Średnia wartość na skali od -3 do +3	-0,98	-0,62	-0,66	-0,64	-0,79	-0,72

Nieufność, deklarowany dystans w relacjach społecznych przeważa nad zaufaniem, postawą otwartości w niemal wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych. Indeks zaufania przyjmuje wartości dodatnie jedynie wśród badanych z wyższym wykształceniem (wartość wskaźnika 0,12), o miesięcznych dochodach netto na osobę wynoszących co najmniej 2000 zł (0,09), mieszkańców największych miast (0,06), kadry kierowniczej i specjalistów z wyższym wykształceniem (0,24).

Jak wynika z analiz wielozmiennowych, zaufanie w relacjach społecznych zależy przede wszystkim od wykształcenia, przy czym osoby z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym oraz zasadniczym zawodowym cechują się dosyć podobnym poziomem zaufania (wartości wskaźników odpowiednio: -1,08, -1,19). Wyższy poziom uogólnionego poziomu zaufania charakteryzuje badanych z wykształceniem średnim (-0,81), a najwyższy – absolwentów wyższych uczelni (0,12). Istotne znaczenie w tym kontekście odgrywa również położenie materialne – im wyższe dochody *per capita* i im lepsze oceny warunków materialnych gospodarstw domowych, tym częściej deklarowane zaufanie w relacjach społecznych. Poziom zaufania w pewnym stopniu różnicuje miejsce zamieszkania – jest on wyraźnie wyższy wśród mieszkańców największych miast (0,06) niż mieszkańców wsi (-1,06). Biorąc zaś pod uwagę wiek można zauważyć, że relatywnie niższym poziomem zaufania niż pozostali cechują się ankietowani w wieku 25–34 lata (-0,97) oraz od 18 do 24 roku życia (-0,89).

Tabela 3

Cechy społeczno-demograficzne		Ogólny wskaźnik zaufania mierzony na skali od -3 do +3	Odchylenie standardowe
Ogółem		-0,72	1,83
Płeć	Mężczyźni	-0,73	1,88
	Kobiety	-0,72	1,79
Wiek	18-24 lata	-0,89	1,68
	25-34	-0,97	1,97
	35-44	-0,58	1,92
	45-54	-0,75	1,91
	55-64	-0,53	1,74
	65 lat i więcej	-0,67	1,67
Miejsce zamieszkania	Wieś	-1,06	1,66
	Miasto do 19 999	-0,54	1,84
	20 000 - 99 999	-0,83	1,86
	100 000 - 499 999	-0,39	1,89
	500 000 i więcej mieszkańców	0,06	1,97
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	-1,08	1,55
	Zasadnicze zawodowe	-1,19	1,61
	Średnie	-0,81	1,83
	Wyższe	0,12	1,96
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykształceniem	0,24	2,02
	Średni personel, technicy	-0,45	2,05
	Pracownicy adm.-biurowi	-0,43	2,03
	Pracownicy usług	-0,78	1,81
	Robotnicy wykwalifikowani	-1,27	1,76
	Robotnicy niewykwalifikowani	-1,71	1,48
	Rolnicy	-1,03	1,53
	Pracujący na własny rachunek	-0,38	1,97
	Bezrobotni	-1,22	1,67
	Emeryci	-0,70	1,66
	Renciści	-0,81	1,58
	Uczniowie i studenci	-0,77	1,59
	Gospodynie domowe i inni	-0,92	1,81
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	-0,21
spółce właścicieli prywatnych i państwa		-0,77	2,03
sekt. pryw. poza rolnictwem		-0,80	1,93
prywatnym gosp. rolnym		-1,01	1,55
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	-1,08	1,57
	Od 650 do 999 zł	-1,07	1,82
	Od 1000 do 1399 zł	-0,74	1,80
	Od 1400 zł do 1999 zł	-0,59	1,98
	2000 zł i więcej	0,09	1,98
Ocena własnych war. mater.	Złe	-1,29	1,49
	Średnie	-1,10	1,67
	Dobre	-0,34	1,92
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	-0,21	2,08
	Raz w tygodniu	-0,67	1,77
	1-2 razy w miesiącu	-0,74	1,78
	Kilka razy w roku	-0,79	1,91
	W ogóle nie uczestniczy	-0,95	1,86
Poglądy polityczne	Lewica	-0,37	1,90
	Centrum	-0,56	1,91
	Prawica	-0,62	1,89
	Trudno powiedzieć	-1,16	1,56

Deklarowane zaufanie w relacjach społecznych zależne jest również od kwestii światopoglądowych – im częstszy udział w praktykach religijnych, tym mniejszy dystans w stosunku do innych. Uwzględniając poglądy polityczne mierzone na skali lewica–centrum–prawica można zauważyć, że większy zgeneralizowany poziom zaufania charakteryzuje badanych identyfikujących się z lewicą (-0,37), niż tych, którzy utożsamiają się z centrum (-0,56) bądź z prawicą (-0,62). Natomiast najrzadziej zaufanie w relacjach społecznych deklarują ankietowani niemający sprecyzowanych poglądów politycznych (-1,16).

W potencjalnych elektoratach najwyższy poziom uogólnionego zaufania charakteryzuje zwolenników Nowoczesnej, a najniższy – sympatyków ruchu Kukiz'15. Jednak jeszcze mniejsze zaufanie w relacjach społecznych niż wyborcy Kukiz'15 deklarują badani niezamierzający brać udziału w ewentualnych wyborach parlamentarnych, a także ci, którzy są niezdecydowani, czy w nich uczestniczyć.

Tabela 4

Elektoraty*	Średnie wartości ogólnego wskaźnika zaufania mierzonego na skali od -3 do +3
Nowoczesna	0,05
PO	-0,34
PiS (wraz z SP i PR)	-0,71
Kukiz'15	-0,80
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	-1,01
Niezamierzający brać udziału w wyborach	-1,21

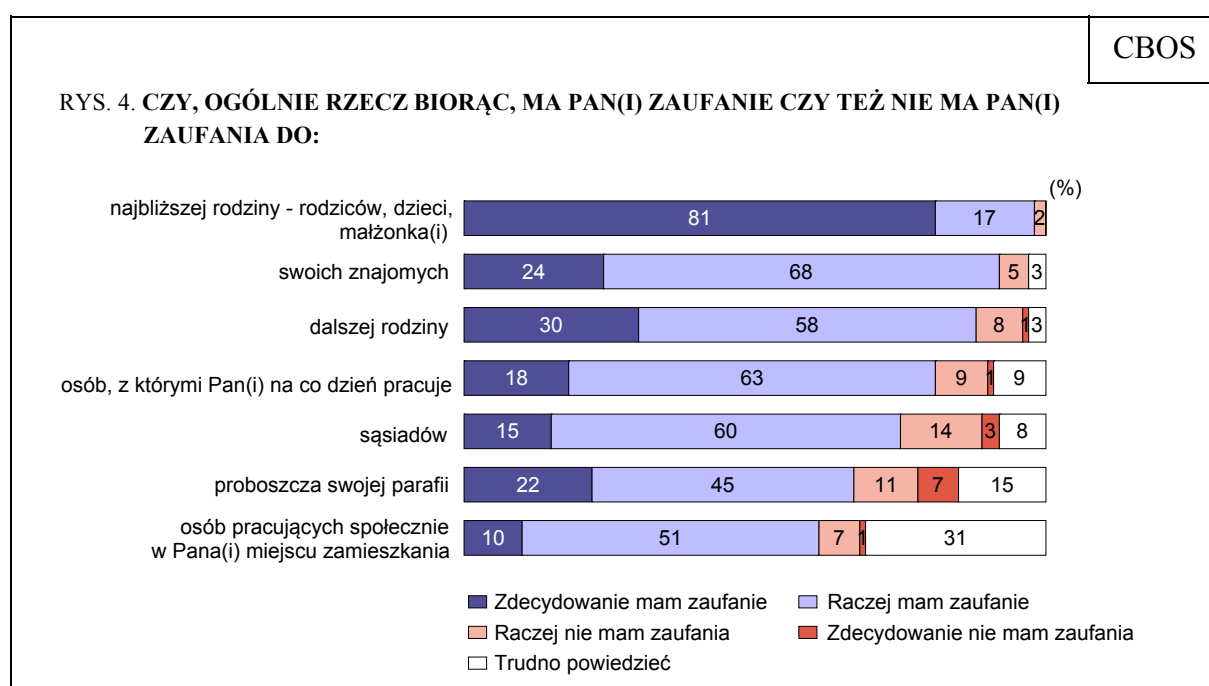
* Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

ZAUFANIE W SFERZE PRYWATNEJ

Mimo dosyć ograniczonego zaufania do obcych, Polacy na ogół darzą zaufaniem osoby z najbliższego kręgu, z którymi utrzymują codzienne relacje. Jak wynika z uzyskanych deklaracji, ogromna większość ankietowanych ufa swojej najbliższej rodzinie (98%), a także znajomym (92%) oraz dalszym krewnym (88%). Niewiele mniej badanych darzy zaufaniem osoby, z którymi pracuje na co dzień (81%) oraz swoich sąsiadów (75%). Mniej więcej dwie trzecie respondentów należących do parafii ufa swojemu proboszczowi (67%), a trochę mniej (61%) osobom pracującym społecznie w ich miejscu zamieszkania. Należy przy tym zaznaczyć, że o ile w przypadku najbliższej rodziny – rodziców, dzieci, współmałżonków – zaufanie wyrażane jest przeważnie bezwarunkowo (81% odpowiedzi „zdecydowanie mam

zaufanie”), o tyle w przypadku pozostałych osób z najbliższego otoczenia jest ono raczej warunkowe (odsetek wskazań „raczej mam zaufanie” wyraźnie przeważa nad odsetkiem „zdecydowanie mam zaufanie”).

Brak zaufania natomiast najczęściej dotyczy proboszczów (18%) oraz sąsiadów (17%), przy czym jest on wyrażany w sposób bardziej zdecydowany w przypadku proboszczów niż sąsiadów (odpowiednio: 7% i 3% odpowiedzi „zdecydowanie nie mam zaufania”). Z kolei największe problemy z określeniem swojego nastawienia mieli badani w przypadku osób pracujących społecznie w ich miejscu zamieszkania, co prawdopodobnie wynika z rzadkich kontaktów z nimi.

Zaufanie w sferze prywatnej w pewnej mierze koresponduje z ogólnym nastawieniem do ludzi. Jednak zakres oddziaływania zgeneralizowanego nastawienia do innych na zaufanie w sferze prywatnej jest dosyć ograniczony. Najsilniej te dwa wymiary skorelowane są w przypadku zaufania do sąsiadów, najslabiej – zaufania do najbliższej rodziny. Zaufanie do najbliższej rodziny wyrażane jest bowiem niemal powszechnie, niezależnie od ogólnego nastawienia do innych ludzi. Również relatywnie słabo zgeneralizowane nastawienie do innych powiązane jest z zaufaniem do proboszczów.

Tabela 5. Zależności między ogólnym wskaźnikiem zaufania a zaufaniem do ludzi w sferze prywatnej

Zaufanie (mierzone na skali 1–5):	Współczynniki korelacji r Pearsona z ogólnym wskaźnikiem zaufania (skala od -3 do +3)
– do najbliższej rodziny	0,066*
– do proboszcza swojej parafii	0,175**
– do dalszej rodziny, krewnych	0,184**
– do osób, z którymi pracuje się na co dzień	0,249**
– do lokalnych społeczników	0,240**
– do sąsiadów	0,290**
– do znajomych	0,234**

* Zależność istotna statystycznie na poziomie 0,05

** Zależność istotna statystycznie na poziomie 0,01

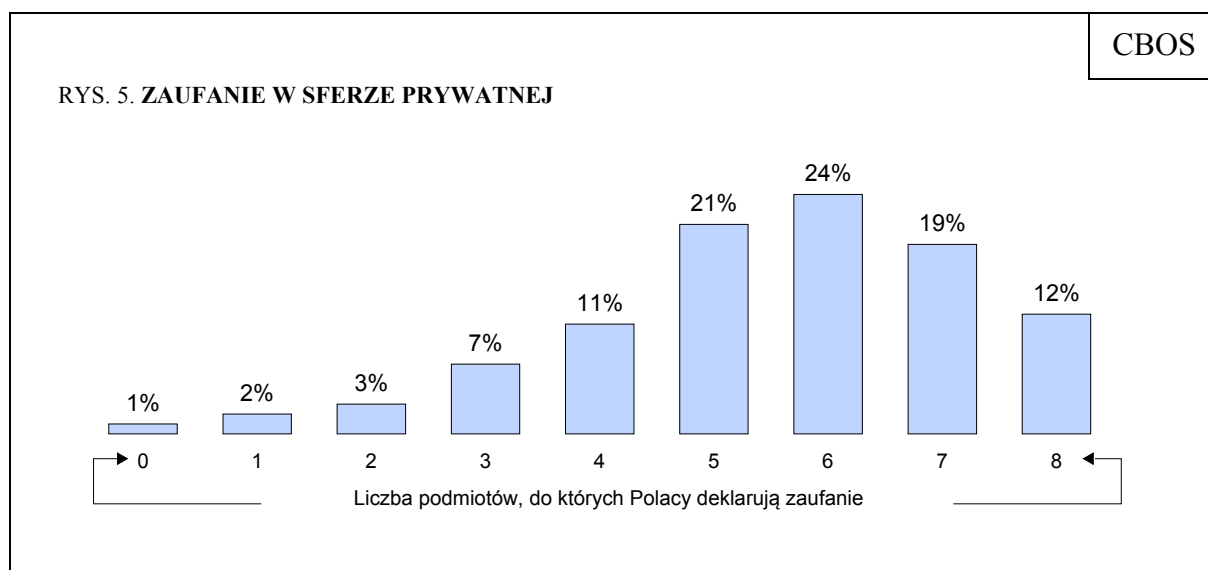
Analizując dane z ostatnich czternastu lat można zauważyć, że poziom zaufania w sferze prywatnej jest dosyć stabilny. Zarejestrowane zmiany są raczej niewielkie i nie układają się w jakiś określony trend. Niezmiennie od kilkunastu lat relacje w sferze prywatnej opierają się na zaufaniu. Jest ono na ogół tym większe, im bliższe są te relacje – zaufaniem najczęściej obdarzana jest najbliższa rodzina, następnie znajomi, dalsza rodzina, współpracownicy, przedstawiciele parafii i lokalni społecznicy. Niezmiennie również od lat jedynie w relacjach z najbliższą rodziną zaufanie wyrażane jest częściej w sposób bezwarunkowy, zdecydowany (odpowiedzi „zdecydowanie mam zaufanie”) niż warunkowy (odpowiedzi „raczej mam zaufanie”).

Tabela 6

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do:	Wskazania respondentów według terminów badań															
	I 2002	I 2004	I 2006	I 2008	I 2010	I 2012	I 2014	I 2016								
	w procentach															
– najbliższej rodziny – rodziców, dzieci, małżonka(i)																
Zdecydowanie mam zaufanie	84	97	86	98	90	99	81	99	80	96	84	97	82	97	81	98
Raczej mam zaufanie	13		12		9		18		16		13		15		17	
Raczej nie mam zaufania	2	2	1	1	1	1	1	1	2	3	1	2	2	3	2	2
Zdecydowanie nie mam zaufania	0		0		0		0		1		1		1		0	
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
– swoich znajomych																
Zdecydowanie mam zaufanie	-	-	-	-	25	89	20	88	22	90	22	90	25	91	24	92
Raczej mam zaufanie	-	-	-	-	64		68		68		68		66		68	
Raczej nie mam zaufania	-	-	-	-	6	7	7	7	5	6	5	5	6	7	5	5
Zdecydowanie nie mam zaufania	-	-	-	-	1		0		1		0		1		0	
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	4	4	5	5	4	4	5	5	2	2	3	3
– dalszej rodziny																
Zdecydowanie mam zaufanie	42	86	47	87	40	88	38	90	36	87	33	89	36	87	30	88
Raczej mam zaufanie	44		40		48		52		51		56		51		58	
Raczej nie mam zaufania	10		8	10	8	10	7	8	8	10	7	8	8	10	8	9
Zdecydowanie nie mam zaufania	1	11	2		2		1		2		1		2		1	
Trudno powiedzieć	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
– osób, z którymi Pan(i) na co dzień pracuje*																
Zdecydowanie mam zaufanie	24	82	26	79	20	80	21	85	18	84	17	84	20	82	18	81
Raczej mam zaufanie	58		53		60		64		66		67		62		63	
Raczej nie mam zaufania	8	11	10	13	13	15	9	10	10	11	10	11	13	15	9	10
Zdecydowanie nie mam zaufania	3		3		2		1		1		1		2		1	
Trudno powiedzieć	7	7	8	8	5	5	5	5	5	5	5	5	2	2	9	9
– sąsiadów																
Zdecydowanie mam zaufanie	20	72	26	74	20	75	16	76	17	74	15	75	18	76	15	75
Raczej mam zaufanie	52		48		55		60		57		60		58		60	
Raczej nie mam zaufania	18	21	15	19	17	20	17	20	16	19	15	18	16	19	14	17
Zdecydowanie nie mam zaufania	3		4		3		3		3		3		3		3	
Trudno powiedzieć	7	7	7	7	5	5	4	4	7	7	7	7	5	5	8	8
– proboszcza swojej parafii																
Zdecydowanie mam zaufanie	-	-	-	-	-	-	21	72	20	69	19	65	-	-	22	67
Raczej mam zaufanie	-	-	-	-	-	-	51		49		46		-		45	
Raczej nie mam zaufania	-	-	-	-	-	-	9	14	11	18	13	20	-	-	11	18
Zdecydowanie nie mam zaufania	-	-	-	-	-	-	5		7		7		-		7	
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	14	14	13	13	15	15	-	-	15	15
– osób pracujących społecznie w Pana(i) miejscu zamieszkania																
Zdecydowanie mam zaufanie	-	-	-	-	-	-	-	-	10	60	12	61	-	-	10	61
Raczej mam zaufanie	-	-	-	-	-	-	-	-	50		49		-		51	
Raczej nie mam zaufania	-	-	-	-	-	-	-	-	9	11	8	10	-	-	7	8
Zdecydowanie nie mam zaufania	-	-	-	-	-	-	-	-	2		2		-		1	
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	29	29	30	30	-	-	31	31

* Opinie pracujących w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin, a także dorywczo (N=526)

Na podstawie odpowiedzi badanych dotyczących zaufania do różnych osób utworzony został wskaźnik zaufania w sferze prywatnej. Opisuje on, do ilu spośród ośmiu uwzględnionych w sondażu podmiotów składających się na wymiar prywatny badani deklaruje zaufanie. Średnia wartość wskaźnika mierzonego na skali od 0 do 8 wynosi 5,51 (tylko nieznacznie mniej niż cztery lata temu, kiedy wynosiła 5,56). Zaufanie do wszystkich podmiotów uwzględnionych w sondażu deklaruje 12% badanych, do siedmiu – 19%, do sześciu – 24%, a do pięciu – 21%. Co czwarty ankietowany (24%) ufa mniej niż pięciu podmiotom, w tym jedynie co setny (1%) nie ufa żadnemu z nich.

Z analiz wielozmiennowych wynika, że zaufanie w sferze prywatnej zależne jest przede wszystkim od poziomu religijności, w dalszej kolejności zaś od wykształcenia i położenia materialnego. Najwyższe zaufanie w sferze prywatnej cechuje badanych biorących udział w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (średnia wartość wskaźnika wynosi 6,23), absolwentów wyższych uczelni (6,02), respondentów o miesięcznych dochodach netto *per capita* wynoszących co najmniej 2000 zł (5,91), zadowolonych z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych (5,87). Wysoki poziom zaufania do osób ze swojego otoczenia charakteryzuje również pracowników sektora publicznego (6,23), a w grupach społeczno-zawodowych – kadre kierowniczą i specjalistów z wyższym wykształceniem (6,22). Z kolei relatywnie niski poziom zaufania w sferze prywatnej deklarują badani w ogóle nieuczestniczący w praktykach religijnych (4,68), niezadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych (4,48), o niesprecyzowanych poglądach politycznych (4,95); w grupach społeczno-zawodowych są to najczęściej bezrobotni, renciści, gospodynie domowe.

Tabela 7

		Średni wskaźnik zaufania w sferze prywatnej mierzony na skali 0–8	Odchylenie standardowe
Ogółem		5,51	1,73
Płeć	Mężczyźni	5,66	1,67
	Kobiety	5,37	1,77
Wiek	18-24 lata	5,62	1,47
	25-34	5,56	1,57
	35-44	5,66	1,83
	45-54	5,59	1,98
	55-64	5,54	1,74
	65 lat i więcej	5,20	1,67
Miejsce zamieszkania	Wieś	5,68	1,74
	Miasto do 19 999	5,58	1,54
	20 000 - 99 999	5,26	1,84
	100 000 - 499 999	5,46	1,73
	500 000 i więcej mieszk.	5,41	1,61
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	5,14	1,94
	Zasadnicze zawodowe	5,42	1,68
	Średnie	5,41	1,68
	Wyższe	6,02	1,54
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykształceniem	6,22	1,43
	Średni personel, technicy	5,78	1,77
	Pracownicy adm.-biurowi	5,75	1,85
	Pracownicy usług	5,70	1,74
	Robotnicy wykwalifikowani	5,99	1,45
	Robotnicy niewykwalifik.	5,35	2,08
	Rolnicy	5,69	2,07
	Pracujący na własny rachunek	5,64	1,85
	Bezrobotni	4,66	1,55
	Emeryci	5,27	1,69
	Renciści	4,78	1,81
	Uczniowie i studenci	5,66	1,34
	Gospodynie domowe i inni	4,89	1,53
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	6,23
spółce właścicieli prywatnych i państwa		5,29	1,81
sekt. pryw. poza rolnictwem		5,83	1,67
prywatnym gosp. rolnym		5,73	2,08
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	5,24	1,96
	Od 650 do 999 zł	5,62	1,72
	Od 1000 do 1399 zł	5,57	1,74
	Od 1400 zł do 1999 zł	5,65	1,57
	2000 zł i więcej	5,91	1,51
Ocena własnych war. mater.	Złe	4,48	1,92
	Średnie	5,31	1,83
	Dobre	5,87	1,49
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	6,23	1,07
	Raz w tygodniu	5,84	1,68
	1-2 razy w miesiącu	5,78	1,70
	Kilka razy w roku	5,07	1,69
	W ogóle nie uczestniczy	4,68	1,62
Poglądy polityczne	Lewica	5,49	1,57
	Centrum	5,67	1,75
	Prawica	5,86	1,54
	Trudno powiedzieć	4,95	1,86

ZAUFIANIE W SFERZE PUBLICZNEJ

Podobnie jak w latach poprzednich, poza zgeneralizowanym nastawieniem do innych, a także zaufaniem, jakim obdarzane są osoby znajome, należące do kręgu najbliższych, pytaliśmy również o stosunek do różnych instytucji i organizacji życia publicznego. Przedstawiając badanym listę 24 instytucji i organizacji zapytaliśmy, jak dalece im ufają. Tegoroczna lista została rozszerzona w stosunku do tej sprzed czterech lat o Trybunał Konstytucyjny.

Na dwadzieścia cztery instytucje oceniane w sondażu w siedmiu przypadkach przeważa nieufność, w pozostałych zaś mniejsze lub większe zaufanie.

Podobnie jak w ubiegłych latach, największym zaufaniem Polacy darzą organizacje charytatywne – zdecydowana większość badanych ufa Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy (85%), Caritasowi (83%) oraz PCK (79%). Dużym zaufaniem społecznym cieszą się również takie instytucje, jak: wojsko (79%), harcerstwo (73%), Kościół rzymskokatolicki (70%). Nieco ponad trzy piąte ankietowanych ufa policji (65%), władzom lokalnym miasta/gminy (64%), Rzecznikowi Praw Obywatelskich (63%) oraz Instytutowi Pamięci Narodowej (62%). Porównywalna liczba respondentów wyraża zaufanie do instytucji międzynarodowych, których Polska jest członkiem – NATO (62%), ONZ (57%) oraz Unii Europejskiej (56%). Połowa ankietowanych (50%) ufa urzędnikom administracji publicznej, a niewiele mniej (45%) – sądom.

Pozostałe instytucje uwzględnione w sondażu budzą już mniejsze zaufanie. Prawie dwie piąte badanych ufa rządowi (38%), telewizji (38%) oraz Trybunałowi Konstytucyjnemu (37%). Jeszcze mniej ankietowanych ma zaufanie do gazet (30%), Sejmu i Senatu (30%), Kościołów innych wyznań (29%) oraz związków zawodowych (26%). Najmniejszym zaufaniem Polacy darzą partie polityczne – ufa im jedynie co piąty ankietowany (20%).

Poza partiami politycznymi, do których nieufność deklaruje dwie trzecie ankietowanych (65%), stosunkowo dużą nieufność budzą: gazety (56%), Sejm i Senat (54%), rząd (50%) oraz telewizja (50%).

Tabela 8

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?						
	Zdecydowanie mam zaufanie	Raczej mam zaufanie	Zaufanie - ogółem	Raczej nie mam zaufania	Zdecydowanie nie mam zaufania	Brak zaufania - ogółem	Trudno powiedzieć
	w procentach						
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	43	42	85	6	4	10	5
Caritas	31	52	83	8	3	11	6
PCK	22	57	79	7	3	10	11
Wojsko	23	56	79	8	2	10	11
Harcerstwo	20	53	73	5	1	6	21
Kościół rzymskokatolicki	24	46	70	17	7	24	6
Policja	9	56	65	19	8	27	8
Władze lokalne miasta/gminy	11	53	64	17	6	23	13
Rzecznik Praw Obywatelskich	13	50	63	9	3	12	25
IPN	15	47	62	11	4	15	23
NATO	14	48	62	13	4	17	21
ONZ	13	44	57	13	4	17	26
Unia Europejska	10	46	56	20	7	27	17
Urzednicy administracji publicznej	3	47	50	25	8	33	17
Sądy	7	38	45	26	16	42	13
Telewizja	4	34	38	36	14	50	12
Rząd	8	30	38	30	20	50	12
Duże przedsiębiorstwa	3	34	37	24	8	32	31
Trybunał Konstytucyjny	7	30	37	23	13	36	27
Sejm i Senat	4	26	30	33	21	54	16
Gazety	2	28	30	41	15	56	14
Kościóły innych wyznań	4	25	29	30	13	43	28
Związki zawodowe	2	24	26	26	13	39	35
Partie polityczne	2	18	20	43	22	65	15

W porównaniu z rokiem 2012 na zaufaniu społecznym zyskały następujące instytucje: Instytut Pamięci Narodowej (wzrost wskazań o 7 punktów procentowych), władze lokalne miasta/gminy (wzrost o 6 punktów), wojsko, NATO, urzędnicy administracji publicznej (po 5 punktów). Nieznaczny wzrost zaufania odnotowujemy również w stosunku do Caritasu, harcerstwa, Rzecznika Praw Obywatelskich (po 3 punkty), dużych przedsiębiorstw (o 2 punkty). Z kolei spadek poziomu zaufania rejestrujemy w przypadku mediów: od roku 2012 zaufanie do telewizji spadło o 6 punktów procentowych, do gazet o 4 punkty, a także do instytucji darzonej największym zaufaniem społecznym – Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy (o 4 punkty). Nieznaczne spadki zaufania rejestrujemy również w przypadku związków zawodowych (o 3 punkty), PCK, Unii Europejskiej (po 2 punkty). Zaufanie do pozostałych instytucji kształtuje się na poziomie sprzed czterech lat.

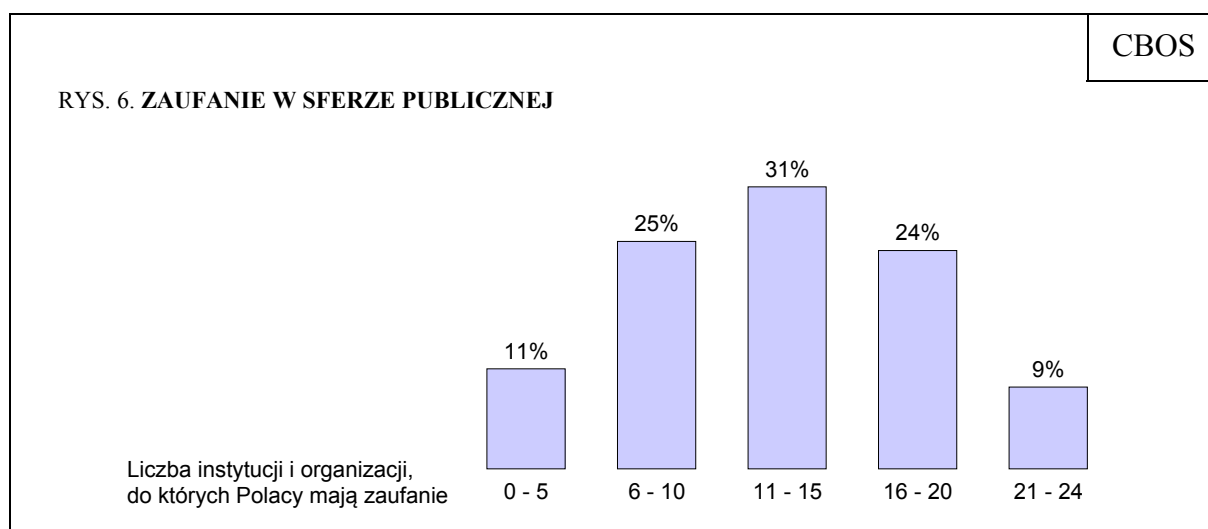
Patrząc z dłuższej perspektywy można zauważyć, że zmiany zaufania do większości instytucji mają charakter jedynie okresowy i nie układają się w jakieś wyraźne trendy. Warto jednak zwrócić uwagę na kilka zmian, jakie dokonały się w tym czasie. Po spadku zaufania do Kościoła rzymskokatolickiego, odnotowanym w roku 2012, zaufanie do niego jako instytucji nie wróciło już do dawnych wskazań i obecnie kształtuje się na niższym poziomie niż w latach 2002–2010. Ponadto w ostatnich ośmiu latach rejestrujemy sukcesywny spadek zaufania do mediów – zarówno do prasy, jak i telewizji. Obecnie poziom zaufania do mediów jest najniższy z dotychczas rejestrowanych. W tym czasie na wiarygodności, w odczuciu Polaków, straciły również organizacje międzynarodowe, takie jak UE czy ONZ, do których zaufanie deklaruje ponad połowa badanych. Zaufanie do UE jest obecnie najniższe od czasu przystąpienia Polski do tej organizacji.

Tabela 9

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?																				
	I 2002			I 2004			I 2006			I 2008			I 2010			I 2012			I 2016		
	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.
	w procentach																				
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	89	8	3	86	9	5	87	9	4	85	6	9	88	8	4	89	7	4	85	10	5
Caritas	85	9	6	84	10	7	83	10	7	80	10	10	82	12	6	80	13	7	83	11	6
PCK	85	6	9	82	8	10	83	9	8	79	7	14	78	10	12	81	10	10	79	10	11
Wojsko	76	16	8	76	16	8	76	17	7	84	10	6	76	13	11	74	15	11	79	10	11
Harcerstwo	74	8	18	75	7	18	75	9	16	69	8	23	68	9	23	70	9	21	73	6	21
Kościół rzymskokatolicki	76	21	3	75	21	4	81	17	2	79	17	4	78	18	4	69	26	5	70	24	6
Policja	62	30	8	56	36	8	59	34	7	75	19	6	63	29	8	65	28	7	65	27	8
Władze lokalne miasta/gminy	43	41	17	53	34	13	56	33	11	68	23	9	55	34	11	58	31	11	64	23	13
Rzecznik Praw Obywatelskich	-	-	-	-	-	-	69	13	18	62	15	24	55	21	24	60	16	24	63	12	25
NATO	63	18	19	59	21	20	63	19	18	68	11	21	59	20	21	57	20	23	62	17	21
IPN	-	-	-	-	-	-	62	18	20	57	20	23	51	28	21	55	22	23	62	15	23
ONZ	63	15	21	62	16	22	65	17	18	69	9	22	60	18	22	57	17	26	57	17	26
Unia Europejska	49	30	21	46	34	19	62	24	14	73	12	15	60	23	17	58	26	16	56	27	17
Urzednicy administracji publicznej	31	52	17	33	54	14	38	50	12	53	33	14	42	47	11	45	41	14	50	33	17
Sądy	40	49	11	31	60	8	39	51	10	59	29	12	44	45	11	45	44	11	45	42	13
Telewizja	57	34	9	54	37	9	55	36	9	67	25	8	47	44	9	44	49	8	38	50	12
Rząd	42	45	13	21	68	11	47	40	13	56	32	13	31	60	9	39	49	12	38	50	12
Duże przedsiębiorstwa	27	43	30	35	37	28	32	43	25	42	26	32	35	35	30	35	35	30	37	32	31
Gazety	47	43	10	47	43	11	48	42	10	54	35	11	37	52	11	34	55	11	30	56	14
Sejm i Senat	28	54	18	21	67	12	30	54	16	39	44	17	21	68	11	29	55	15	30	54	16
Kościóły innych wyznań	30	41	29	29	45	26	31	45	24	34	40	26	36	34	30	30	41	29	29	43	28
Związki zawodowe	22	41	37	31	40	30	32	37	31	39	27	34	26	40	34	29	36	35	26	39	35
Partie polityczne	15	65	19	13	72	15	24	61	15	28	54	18	14	76	10	20	65	15	20	65	15

* W tabeli połączono odsetki odpowiedzi *zdecydowanie mam zaufanie* i *raczej mam zaufanie* oraz *zdecydowanie nie mam zaufania* i *raczej nie mam zaufania*. Na szarym tle zaznaczono odsetki wskazujące na przewagę deklaracji wyrażających zaufanie lub nieufność

Syntetyczny wskaźnik zaufania do instytucji publicznych – wyrażający liczbę instytucji (na dwadzieścia cztery uwzględnione w sondażu) darzonych zaufaniem – wynosi średnio 12,74. Wynik ten można interpretować w taki sposób, że przeciętny Polak ufa mniej więcej co drugiej organizacji, o którą pytaliśmy w badaniu. Rezultat ten zbliżony jest do wyniku z roku 2012. Wówczas, w przypadku 23 instytucji uwzględnionych w sondażu, wartość wskaźnika wynosiła 12,18. Gdy dla porównywalności wyników, wyłączymy z obliczeń Trybunał Konstytucyjny, o który nie pytaliśmy w roku 2012, to wartość wskaźnika wynosi 12,37, czyli tylko nieznacznie więcej niż cztery lata temu.

Na dwadzieścia cztery instytucje, które objęliśmy badaniem, zaufanie do wszystkich z nich deklaruje 1% ankietowanych. Co trzeci respondent (33%) pozytywnie ocenia pod tym względem więcej niż piętnaście instytucji. Blisko co trzeci (31%) ma zaufanie do jedenastu–piętnastu podmiotów uwzględnionych w sondażu, a nieco więcej niż co trzeci (36%) – do co najwyżej dziesięciu instytucji.

Zaufanie w sferze prywatnej oraz, w mniejszym stopniu, zgeneralizowane nastawienie do ludzi pozostaje w związku ze stosunkiem do instytucji i organizacji życia publicznego. Wartości współczynników korelacji potwierdzają zależność, że im większym zaufaniem darzymy naszych znajomych, a także z im większym zaufaniem podchodzimy ogólnie do ludzi, tym lepsze nastawienie mamy do instytucji i organizacji.

Tabela 10

Współczynniki korelacji r Pearsona między wskaźnikiem zaufania w sferze publicznej a:	
- wskaźnikiem zaufania w sferze prywatnej	0,537**
- ogólnym wskaźnikiem zaufania	0,288**

** Korelacje istotne na poziomie 0,01

Z analiz różnicowań społeczno-demograficznych wynika, że zaufaniu do instytucji sprzyja wyższe wykształcenie, dobre położenie materialne, duże zaangażowanie w praktyki religijne. Uwzględniając wiek można zauważyć, że największe zaufanie do instytucji życia publicznego deklarują najmłodsi (od 18 do 24 roku życia) oraz najstarsi ankietowani (mający 65 lat i więcej). Biorąc natomiast pod uwagę miejsce zamieszkania można stwierdzić, że najbardziej pozytywne nastawienie do uwzględnionych w sondażu instytucji przejawiają mieszkańcy miast największych, ponadpółmilionowych oraz najmniejszych (do 20 tys. ludności). Nie bez znaczenia w tym kontekście jest również sytuacja zawodowa respondentów. Ponadprzeciętnie duże zaufanie do instytucji wyrażają pracownicy sektora publicznego, a w grupach społeczno-zawodowych – kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem, pracownicy administracyjno-biurowi, pracownicy usług oraz robotnicy wykwalifikowani. Pewną rolę odgrywają również poglądy polityczne, mierzone na skali lewica–centrum–prawica. Badani identyfikujący się z prawicą wyrażają nieco większe zaufanie do instytucji uwzględnionych w sondażu, niż ci, którzy utożsamiają się z opcją centrową bądź lewicową. Najrzadziej zaś zaufanie do instytucji życia publicznego deklarują ankietowani o niesprecyzowanych poglądach politycznych.

W potencjalnych elektoratach największe zaufanie do instytucji życia publicznego wyrażają zwolennicy PO. Wyborców PiS, ruchu Kukiz'15 oraz Nowoczesnej cechuje zbliżony poziom zaufania do instytucji uwzględnionych w sondażu. Ankietowani niezamierzający brać udziału w ewentualnych wyborach oraz niezdecydowani, czy w nich uczestniczyć, deklarują niższy poziom zaufania do instytucji życia publicznego niż sympatycy wymienionych ugrupowań.

Tabela 11

Elektoraty*	Średnie wartości wskaźnika zaufania w sferze publicznej
PO	14,60
PiS (wraz z SP i PR)	13,59
Kukiz'15	13,55
Nowoczesna	13,76
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	12,80
Niezamierzający brać udziału w wyborach	10,34

* Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

Tabela 12

Cechy społeczno-demograficzne		Średni wskaźnik zaufania w sferze publicznej mierzony na skali 0–24	
		Średnia	Odchylenie standardowe
Ogółem		12,74	5,57
Płeć	Mężczyźni	13,16	5,40
	Kobiety	12,36	5,69
Wiek	18-24 lata	13,45	5,07
	25-34	12,47	5,96
	35-44	12,53	5,50
	45-54	12,91	5,57
	55-64	12,14	5,53
	65 lat i więcej	13,24	5,48
Miejsce zamieszkania	Wieś	12,93	5,61
	Miasto do 19 999	13,07	5,25
	20 000 - 99 999	12,18	5,69
	100 000 - 499 999	12,44	5,72
	500 000 i więcej mieszk.	13,19	5,24
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	12,58	6,19
	Zasadnicze zawodowe	12,24	5,30
	Średnie	12,57	5,33
	Wyższe	13,56	5,50
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykształceniem	13,34	4,62
	Średni personel, technicy	11,44	7,06
	Pracownicy adm.-biurowi	13,13	5,97
	Pracownicy usług	13,09	5,70
	Robotnicy wykwalifikowani	13,58	5,46
	Robotnicy niewykwalifikowani	11,99	5,12
	Rolnicy	12,40	5,10
	Pracujący na własny rachunek	11,51	4,92
	Bezrobotni	11,00	6,12
	Emeryci	13,38	5,40
	Renciści	11,21	5,76
	Uczniowie i studenci	14,14	4,89
	Gospodynie domowe i inni	11,69	6,49
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	14,28	5,13
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	11,98	6,14
	sekt. pryw. poza rolnictwem	12,41	5,23
	prywatnym gosp. rolnym	12,46	5,52
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	12,76	6,08
	Od 650 do 999 zł	13,77	5,55
	Od 1000 do 1399 zł	13,12	5,38
	Od 1400 zł do 1999 zł	13,51	5,36
	2000 zł i więcej	13,24	4,94
Ocena własnych warunków materialnych	Złe	9,80	4,79
	Średnie	12,86	5,82
	Dobre	13,26	5,34
Udział w praktykach religijnych	Kilka razy w tygodniu	13,77	4,26
	Raz w tygodniu	13,73	5,66
	1-2 razy w miesiącu	13,76	5,32
	Kilka razy w roku	11,13	5,21
	W ogóle nie uczestniczy	10,72	5,07
Poglądy polityczne	Lewica	13,49	5,13
	Centrum	13,23	5,66
	Prawica	14,11	5,00
	Trudno powiedzieć	10,27	5,57

Niezmiennie od lat relatywnie niewielu badanych wyraża zgeneralizowane zaufanie do innych, nieznanym. Mimo że w ciągu ostatnich kilku lat nie odnotowaliśmy znaczących zmian w tym obszarze, to gdy uwzględnimy dłuższą, kilkunastoletnią perspektywę, można dostrzec pewną poprawę. Nieco częściej niż na początku poprzedniej dekady Polacy uważają, że większości ludzi można ufać, a wyraźnie częściej doceniają rolę zaufania w biznesie.

Mimo ogólnego przekonania, że w stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym, Polacy niezmiennie cechują się dużym zaufaniem do osób należących do ich otoczenia, z którymi utrzymują codzienne relacje – z reguły im bliższe są te relacje, tym większe zaufanie.

Jeśli zaś chodzi o zaufanie do instytucji i organizacji, to można powiedzieć, że jest ono połowiczne – przeciętny badany ufa mniej więcej co drugiej instytucji uwzględnionej w sondażu. Niezmiennie od lat największym zaufaniem wśród Polaków cieszą się instytucje i organizacje charytatywne – Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, Caritas, PCK. Dużym zaufaniem Polacy darzą również wojsko, harcerstwo, Kościół rzymskokatolicki. W porównaniu z poprzednim pomiarem (z roku 2012) wzrosło zaufanie do wielu instytucji, w tym m.in. do Instytutu Pamięci Narodowej, władz lokalnych, wojska, NATO, urzędników administracji publicznej. Wśród nielicznych instytucji, do których zaufanie się zmniejszyło, znalazły się media – zarówno do telewizji, jak i prasy już od ośmiu lat zaufanie sukcesywnie spada.

Opracowała

Małgorzata OMYŁA-RUDZKA